

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την έναρξη του νέου έτους 2016 βρισκόμαστε στην ευχάριστη θέση να παρουσιάσουμε στον νομικό κόσμο της χώρας μας (της θεωρίας και της πράξης) τη δεύτερη έκδοση των Γενικών Αρχών του συλλογικού έργου «Αστικός Κώδικας Γεωργιάδη/Σταθόπουλου». Η προετοιμασία της έκδοσης αυτής ξεκίνησε το 2011, αλλά η μεγάλη έκταση του έργου και ο μεγάλος αριθμός των εκλεκτών συνεργατών (συγγραφέων των κατ' ιδίαν συμβολών, ως επί το πλείστον πανεπιστημιακών και από τις τρεις Νομικές Σχολές της χώρας), των οποίων εξασφαλίσαμε τη συνεργασία (συνολικά 37, εκτός από τους υπογράφοντες), εξηγεί και τη μεγάλη διάρκεια της επεξεργασίας. Είχε προηγηθεί η δεύτερη έκδοση των δύο τόμων του Οικογενειακού Δικαίου (2003 και 2007) λόγω των εκτεταμένων μεταρρυθμίσεων του κλάδου αυτού του ΑΚ, οι οποίες απαιτούσαν αναθεώρηση μεγάλου μέρους της ύλης της πρώτης έκδοσης των σχετικών τόμων.

Η αρχική έκδοση των Γενικών Αρχών, με την οποία άρχισε το 1978 η δημοσίευση της κατ' άρθρον ερμηνείας του Αστικού Κώδικα, ήταν, σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό μας (βλ. Πρόλογο του α' τόμου), η «*συνοπτική αλλά συγχρόνως και περιεκτική κατ' άρθρον ερμηνεία του ΑΚ*». Η συνοπτική έκθεση ξεπεράσθηκε με την πρόοδο του έργου (από τόμο σε τόμο) και σήμερα, ιδίως μετά και την έκδοση της Σύντομης Ερμηνείας του ΑΚ (ΣΕΑΚ) Γεωργιάδη, αυτό που λείπει, ειδικά για τις Γενικές Αρχές του ΑΚ, είναι μια όσο το δυνατόν αναλυτικότερη και εκτενέστερη έκθεση της ύλης, καλύπτουσα όλα τα θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα που ανακύπτουν στην ερμηνεία του κάθε άρθρου και γενικότερα των θεσμών των Γενικών Αρχών του ΑΚ. Τούτο δε, διότι οι θεσμοί που ρυθμίζονται στο «Βιβλίο Πρώτο» του Αστικού Κώδικα δεν ενδιαφέρουν μόνο το Αστικό Δίκαιο, αφού αρκετοί εξ αυτών (λ.χ. η σύναψη της σύμβασης, η ερμηνεία της, τα ελαττώματα της βουλήσεως, οι αιρέσεις και η αντιπροσώπευση, η παραγραφή των αξιώσεων, η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις, η απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος) βρίσκουν εφαρμογή και σε άλλους δικαιοκούς κλάδους, όπως στο εμπορικό, το εργατικό, το διοικητικό και το φορολογικό δίκαιο. Εκτεταμένη είναι επίσης η ερμηνεία του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των Κανονισμών για το δίκαιο των συμβατικών ενοχών, το δίκαιο των εξωσυμβατικών ενοχών, καθώς και για τις κληρονομικές σχέσεις.

Έτσι η παρούσα έκδοση φιλοδοξεί να είναι η πληρέστερη κατά το περιεχόμενο σύγχρονη ερμηνεία των Γενικών Αρχών του ΑΚ, με αναλυτική αναφορά και στην ελληνική θεωρία και νομολογία. Λαμβάνεται επίσης υπόψη και η βασική (κυρίως η συγγενέστερη προς το δικαίό μας) αλλοδαπή θεωρία και νομολογία. Τον συντονισμό και τη γενική επιμέλεια της προκειμένης έκδοσης, η οποία λόγω της έκτασής της κυκλοφορεί σε δύο ημιτόμους, είχε ο Μ. Σταθόπουλος.

Κάθε συνεργάτης-συγγραφέας διατηρεί φυσικά την επιστημονική του ανεξαρτησία κατά τη συγγραφή της συμβολής του, ενώ συγχρόνως διατηρήθηκε και η αυτονομία του στο γλωσσικό ύφος. Ως προς τον τρόπο παραπομπής καταβλήθηκε προσπάθεια για σχετική ομοιομορφία, σε αρκετές όμως περιπτώσεις αφέθηκε στους συγγραφείς και ο τυχόν ιδιαίτερος τρόπος παραπομπής, τον οποίο συνηθίζουν. Ο τελικός έλεγχος και η παράδοση των κειμένων από τους συγγραφείς έγινε προσοδευτικά από τις αρχές του λήγοντος έτους έως τις αρχές του φθινοπώρου. Επομένως κάθε συμβολή έχει την ενημέρωση του χρόνου της παράδοσής της.

Πολύτιμη βοήθεια στην επιμέλεια της έκδοσης προσέφερε η Κέλλυ Νεζερίτη, διδάκτωρ Νομικής-δικηγόρος, στην οποία εκφράζουμε και από τη θέση αυτή θερμές ευχαριστίες.

Δεκέμβριος 2015

Απόστολος Γεωργιάδης – Μιχάλης Σταθόπουλος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις στα άρθρα 127-200

Βιβλιογραφία ελληνική: Π. Αραβαντινός, Δικαιοπραξία και νομική πράξις, ΕΕΝ 1951, 305· Βαβούσκος, Αι οιονεί δικαιοπραξία, Αρμ 1958, 290· Δεληγιάννης, Εισηγήσεις αστικού δικαίου, τόμ. Α΄· Δωρής, Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο, Β1, 1991· Ζέπος, Δικανικά γεγονότα, δικανικά πράξεις και δικαιοπραξία, ΕΕΝ 1967, 1· Καραύης, Η πράξη φιλοφροσύνης, Αφιέρωμα στον Α. Γαζή, 1994, σ. 207 (= ΝοΒ 1993, 224)· ο ίδιος, Συμφωνία κυρίων («Gentlemen's Agreement»), Αφιέρωμα στον Ν. Παπαντωνίου, 1996, σ. 253· Ν. Λεμπέσης, Δήλωση βουλήσεως σε μονομερή δικαιοπραξία και σε σύμβαση, υπογραφή, μονογραφική, ΕΛΛΔνη 1989, 694· Μιχελάκης, εις ΕρμΑΚ Εισαγ. 127-200· Μπόσδας, Δήλωση βουλήσεως και έννομα αυτής αποτελέσματα, Θέμ. 1952, 209· ο ίδιος, Συμπεριφορά με νομική ενέργεια ΕΕΝ 1983, 741· Παντελίδου, Η οιονεί δικαιοπραξία, Χαρακτήρια στον Ι. Δεληγιάννη Β, 1991, σ. 479 (= Αρμ 1990, 417)· Παπαστερίου, Η δήλωση βουλήσεως ως στοιχείο (της νομοτυπικής μορφής) της δικαιοπραξίας, Χαρακτήρια στον Ι. Δεληγιάννη Β, 1991, σ. 528 (= ΕΛΛΔνη 1994, 532)· Παπαχρήστου, Η οιονεί δικαιοπραξία, 1989· Σπυριδάκης, Essentialia, naturalia, accidentalia, ΝοΒ 1994, 1· Σταθόπουλος, Περί της μεθόδου ερμηνείας της δηλώσεως βουλήσεως, ΝΔικ 1969, 1· Σωτηρόπουλος, Το περιεχόμενο της δηλώσεως βουλήσεως, Δικαστική 1940, 241· Κ. Τσάτσος, Η δικαιοπραξία ως κανών δικαίου, Τιμ. Τόμ. Κ. Τριανταφυλλοπούλου, 1959, σ. 232 (= Μελέται φιλοσοφίας του δικαίου Ι, 1960/2008)· Κ. Χριστοδούλου, Προς μια επανεξέταση της έννοιας της δικαιοπραξίας; Το παράδειγμα της συγκατάθεσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του, ΔιΜΕΕ 2005, 357. Βλ. και την βιβλιογραφία στα κατ' ιδίαν οικεία άρθρα.

Επιλογή από την ξένη βιβλιογραφία: Bauerle, Vertragsfreiheit und Grundgesetz, 2001· Bydliński, Privatautonomie und objektive Grundlagen des verpflichtenden Rechtsgeschäftes, 1967· Canaris, Wandlungen des Schuldvertragsrechts, AcP 2000, 273 επ.· Dauner-Lieb, Reichweite und Grenzen der Privatautonomie im Ehevertragsrecht, AcP 2001, 295 επ.· Diederichsen, Wandlungen der Rechtsgeschäftslehre, JurA Zivilr I, 1969, 3 επ.· Fastrich, Richterliche Inhaltskontrolle im Privatrecht, 1992· Flume, Rechtsgeschäft und Privatautonomie, σε: 100 Jahre Deutsches Rechtsleben, FS DJT (1960) I, σ. 135 επ.· Helm, Privatautonomie und zivilrechtlicher Verbraucherschutz, σε Dichtl, Verbraucherschutz in der Marktwirtschaft, 1975, σ. 61 επ.· Hanau, Der Grundsatz der Verhältnismässigkeit als Schranke privater Gestaltungsmacht, 2004· Hepting, Erklärungswille, Vertrauensschutz und rechtsgeschäftliche Bindung, FS Rechtswiss. Fak. Der Univ. Köln, 1988, σ. 209 επ.· Hönn, Zur Problematik der Privatautonomie, Jura 1984, 57 επ.· ο ίδιος, Entwicklungslinien des Vertragsrechts, Jus 1990, 953 επ.· Köhler, Die neuere Rechtsprechung zur Rechtsgeschäftslehre, JZ 1984, 18 επ.· Leßmann, Die willentliche Gestaltung von Rechtsverhältnissen in BGB, JA 1983, 341 επ., 403 επ.· Lobinger, Rechtsgeschäftliche Verpflichtung und autonome Bindung, 1999· Medicus, Abschied von der Privatautonomie im Schuldrecht?, 1994· Merz, Privatautonomie heute – Grundsatz und Rechtswirksamkeit, 1970· Nanz, Die Entstehung des allgemeinen Vertragsbegriff im 16. Bis 18. Jahrhundert, 1985· Paulus/Zanker, Grenzen der Privatautonomie, JuS 2001, 1 επ.· Rebe, Privatrecht und Wirtschaftsordnung, 1978· Schapp, Grundfragen der Rechtsgeschäftslehre, 1986· ο ίδιος, Über die Freiheit im Recht, AcP 1992, 355 επ.· Zweigert, "Rechtsgeschäft" und "Vertrag" heute, FS Rheinsteint (1969) II, σ. 463 επ. Βλ. και την βιβλιογραφία στα κατ' ιδίαν οικεία άρθρα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Δικαιοπραξία	1-53	– Πράξη εθιμοτυπίας και πράξη φιλοφροσύνης	14-15
1. Ορισμός της δικαιοπραξίας	1-2	3. Η δικαιοπραξία ως κανόνας δικαίου	16-24
α) Ορισμός ως έννοιας βάθους	1	α) Η δικαιοπραξία ως ατομικός κανόνας δικαίου	16
β) Ορισμός ως έννοιας πλάτους	2	β) Συστατικά στοιχεία της δικαιοπραξίας	17-24
2. Οριοθέτηση της δικαιοπραξίας	3-15	αα) Υπόσταση της δικαιοπραξίας – Ουσιώδη και επουσιώδη στοιχεία	21-20
α) Οριοθέτηση από τις λοιπές πράξεις δικαίου	3-13	ββ) Ενέργεια της δικαιοπραξίας – Όροι του κύρους και όροι του ενεργού	21-24
αα) Το σύστημα των πράξεων δικαίου και η ένταξη της δικαιοπραξίας	3	4. Είδη των δικαιοπραξιών	25-53
ββ) Οριοθέτηση από την οιονεί δικαιοπραξία	4-8	α) Διάκριση με βάση τον αριθμό των συμβαλλόμενων μερών	25-30
γγ) Οριοθέτηση από την υλική πράξη	9-11	αα) Μονομερείς δικαιοπραξίες	25
δδ) Οριοθέτηση από την δικαιοπρακτική παράλειψη	12-13	ββ) Πολυμερείς δικαιοπραξίες	26-30
β) Οριοθέτηση από την κοινωνική πράξη			

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις στα άρθρα 127-200

β) Διάκριση με βάση τον σκοπό τους	31-50	1. Υπόσταση της δηλώσεως βουλήσεως	54-61
αα) Δικαιοπραξίες εν ζωή και αιτία θανάτου	31-32	α) Η δήλωση βουλήσεως ως έννοια βάθους	54-56
ββ) Δικαιοπραξίες προσωπικού και περιουσιακού δικαίου	33-34	αα) Ορισμός	54
γγ) Δικαιοπραξίες επιδόσεως ειδικότερα	35-50	ββ) Υποκειμενική υπόσταση	55
γ) Διάκριση με βάση τον τρόπο καταρτίσεώς τους	51-53	γγ) Αντικειμενική υπόσταση	56
αα) Δικαιοπραξίες συναινετικές και παραδοτικές	51	β) Η δήλωση βουλήσεως ως έννοια πλάτους	57-65
ββ) Δικαιοπραξίες ελεύθερης διαπραγματεύσεως και αναγκαστικής καταρτίσεως	52	αα) Ορισμός και είδη	57
γγ) Δικαιοπραξίες τυπικές και άτυπες	53	ββ) Άμεση και έμμεση δήλωση βουλήσεως	58-59
II. Δήλωση βουλήσεως	54-65	γγ) Η σιωπή ως δήλωση βουλήσεως	60
		δδ) Η λεγόμενη πράξη βουλήσεως	61
		2. Ερμηνεία της δηλώσεως βουλήσεως	62
		3. Η ηλεκτρονική δήλωση βουλήσεως	63-65

I. Δικαιοπραξία

- 1 **1. Ορισμός της δικαιοπραξίας:** α) *Ορισμός ως έννοιας βάθους:* Δικαιοπραξία, ως έννοια βάθους, είναι η πράξη δικαίου, η οποία, μέσω μιας ή περισσότερων δηλώσεων βουλήσεως, ενδεχομένως και μέσω άλλων νομικών γεγονότων, θέτει έναν κανόνα δικαίου, που ισχύει μόνο μεταξύ των υποκειμένων της πράξεως στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Από τον ορισμό αυτόν προκύπτει ότι: α) η δικαιοπραξία είναι πράξη επιδοκιμαζόμενη (και όχι αποδοκιμαζόμενη) από το δίκαιο, με θετική (και όχι αρνητική) αξία, δηλαδή πράξη δίκαιη (και όχι άδικη). Επομένως διακρίνεται από την αδικοπραξία (ΑΚ 914).

β) Ουσιώδεις (αναγκαίο, κύριο) στοιχείο, πυρήνας, της δικαιοπραξίας είναι η δήλωση βουλήσεως- μέσω αυτής πραγματώνεται η εννόμως αναγνωριζόμενη αρχή της αυτονομίας της ιδιωτικής βουλήσεως (ΑΚ 361). Χωρίς δήλωση βουλήσεως δεν υφίσταται δικαιοπραξία. Αλλά δικαιοπραξία και δήλωση βουλήσεως δεν ταυτίζονται. Η δικαιοπραξία –όπως αμέσως παρακάτω– είναι έννοια ευρύτερη από την δήλωση βουλήσεως.

γ) Η δικαιοπραξία δυνατόν να περιέχει μόνον μία δήλωση βουλήσεως (μονομερής δικαιοπραξία, π.χ. καταγγελία συμβάσεως), δυνατόν όμως –όταν η δήλωση βουλήσεως δεν αρκεί μόνη της να επιφέρει την σκοπούμενη έννομη συνέπεια– να περιέχει και άλλη ή άλλες δηλώσεις βουλήσεως (σύμβαση) ή –πέραν των δηλώσεων βουλήσεως– και άλλα νομικά γεγονότα αναγκαία για την πραγμάτωση της δικαιοπρακτικής βουλήσεως (όπως επί παραδοτικών συμβάσεων την δόση του πράγματος κατ' ΑΚ 806, 1034 κλπ., η οποία δεν είναι δήλωση βουλήσεως αλλά υλική πράξη).

Ο ανωτέρω ορισμός της δικαιοπραξίας δεν έχει μόνον λογική αλλά και πρακτική, δηλαδή νομική, σημασία. Διότι μέσω αυτού οριοθετείται η δικαιοπραξία από τις λοιπές πράξεις δικαίου, αλλά και από τις απλές κοινωνικές πράξεις.

- 2 β) *Ορισμός ως έννοια πλάτους:* Δικαιοπραξία, ως έννοια πλάτους, είναι το σύνολο των ομοειδών πράξεων δικαίου, στις οποίες αναφέρεται η έννοια. Πλάτος, για την έννοια «δικαιοπραξία», είναι επομένως όλες οι κατ' ιδίαν δικαιοπραξίες.

Από τον ορισμό αυτόν προκύπτει ότι: α) Η δικαιοπραξία ως έννοια πλάτους είναι έννοια γενική, καθολική (και όχι ατομική). Έτσι αυτή αποτελεί λογική κλίμακα, στην οποία η διάταξη των εννοιών βαίνει κατά γένος και κατά είδος. Οι όροι γένος και είδος είναι σχετικοί ως προς την θέση που έχει η κάθε έννοια μέσα στην κλίμακα: η ίδια έννοια, που είναι γένος ως προς την υποκείμενη της, είναι είδος ως προς την υπερκείμενη. Μόνον τα δύο άκρα της κλίμακας δίδονται απολύτως: το γένος γενικότατον (genus summmum) και το είδος ειδικότατον (species infima). Είδος ειδικότατον είναι η συγκεκριμένη ατομική δικαιοπραξία.

β) Η δικαιοπραξία ως έννοια πλάτους διευκρινίζεται μέσω της διαιρέσεως. Βάση της διαιρέσεως αποτελούν ορισμένα γνωρίσματα, που μπορεί να αναφέρονται στον αριθμό των προσώπων που συμμετέχουν στην κατάρτιση της δικαιοπραξίας, στον σκοπό της δικαιοπραξίας, στον τρόπο καταρτίσεως της. Μέθοδος της διαιρέσεως είναι η ταξινόμηση, μέσω της οποίας η απειρία των δικαιοπραξιών τάσσεται υπό ορισμένους τύπους (ή είδη). Η ταξινόμηση είναι, τρόπον τινά, το διάγραμμα του πλάτους των εννοιών.

Και ο ανωτέρω ορισμός έχει όχι μόνον λογική αλλά και πρακτική-νομική σημασία. Αυτή έγκειται στο ότι κάθε ιδιαίτερος τύπος (είδος) δικαιοπραξίας υπόκειται –πέρα από τους γενικούς κανόνες, που ισχύουν σε όλα τα είδη δικαιοπραξίας (όπως π.χ. οι διατάξεις των ΑΚ 127 επ.)– και σε ιδιαίτερους κανόνες, που ισχύουν μόνο στα ιδιαίτερα είδη δικαιοπραξίας (όπως π.χ. οι ΑΚ 513 επ., που αναφέρονται μόνον στην πώληση ως ιδιαίτερο είδος δικαιοπραξίας, οι ΑΚ 574 επ., που αφορούν μόνον την μίσθωση πράγματος κλπ.)¹.

2. Οριοθέτηση της δικαιοπραξίας: Μέσω της γενικής και αφηρημένης έννοιάς της (έννοιας βάρθους) η δικαιοπραξία οριοθετείται αφ' ενός από τις λοιπές πράξεις δικαίου και αφ' έτερου από τις απλές κοινωνικές πράξεις.

α) *Οριοθέτηση από τις λοιπές πράξεις δικαίου:* αα) *Το σύστημα των πράξεων δικαίου και η ένταξη της δικαιοπραξίας:*²: Ποιο είναι το σύστημα των πράξεων δικαίου και ποια είναι η θέση της δικαιοπραξίας μέσα σε αυτό το σύστημα; Την βάση του συστήματος αποτελούν ακριβώς οι λεγόμενες πράξεις δικαίου· είναι δε πράξη δικαίου η κοινωνική εκείνη πράξη, που έχει ένα νομικό νόημα, το οποίο πραγματοποιεί μέσα στα πλαίσια του τελλολογικού συστήματος δικαίου, κοντολογίς: η κοινωνική πράξη, που με την βοήθεια ενός κανόνα δικαίου έχει αναχθεί σε έννομη. Οι πράξεις δικαίου διακρίνονται γενικά σε πράξεις δίκαιες (θεμιτές, σύννομες) και σε πράξεις άδικες (αθέμιτες, παράνομες, έκνομες). Δίκαιες είναι εκείνες που βρίσκονται σε θετική αναφορά προς την ιδέα του δικαίου· άδικες είναι εκείνες που είναι αντίθετες προς τις επιδιώξεις του δικαίου. Ειδικότερα, οι δίκαιες πράξεις (που εδώ ενδιαφέρουν) διακρίνονται σε δικαιοπραξίες αφ' ενός και σε «λοιπές δίκαιες πράξεις» αφ' έτερου. «Λοιπές δίκαιες πράξεις» είναι οι πράξεις δικαίου που δεν αποτελούν δικαιοπραξία, δηλαδή εκείνες που συνδέονται με έννομα αποτελέσματα ανεξάρτητα κατά νόμον από την βούληση του υποκειμένου. Αυτός ο αρνητικός ορισμός είναι ο μόνος δυνατός, γιατί στην έννοια αυτή υπάρχουν πολλές και ποικίλες περιπτώσεις χωρίς κοινά θετικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο μπορούν οι περιπτώσεις αυτές να αναχθούν στις εξής κυρίως κατηγορίες: οιονεί δικαιοπραξίες, υλικές πράξεις και δικαιοπρακτικές παραλείψεις.

Μέσα στο σύστημα αυτό, η θέση της δικαιοπραξίας είναι σαφής. Η δικαιοπραξία ως δίκαιη (θεμιτή) πράξη διακρίνεται πρώτα από τις άδικες (αθέμιτες) πράξεις και ειδικότερα, στον χώρο του Αστικού Δικαίου, από την αδικοπραξία (ΑΚ 914). Η δικαιοπραξία ως δίκαιη πράξη ειδικής μορφής διακρίνεται όμως και από τις «λοιπές δίκαιες πράξεις». Αν και δικαιοπραξία και «λοιπές δίκαιες πράξεις» μοιάζουν μεταξύ τους, διότι αμφότερες αποβλέπουν στην πραγμάτωση της ιδέας του αστικού δικαίου με τρόπο θετικό, διαφέρουν εν τούτοις ως προς τα μέσα επιτεύξεως του σκοπού αυτού: Η δικαιοπραξία καλείται να πραγματώσει τον σκοπό αυτόν μέσω της αρχής της αυτονομίας της βουλήσεως, που εκφράζεται με την δήλωση βουλήσεως, ενώ στις «λοιπές πράξεις δικαίου» τα μέσα ποικίλλουν ανάλογα με την νομοτυπική μορφή της κάθε πράξεως, που αναγνωρίζεται ως αυτοτελής λόγος επελεύσεως έννομων συνεπειών. Η νομοτυπική μορφή είναι κοινή για καθεμία από τις τρεις κατηγορίες των εν λόγω πράξεων και άρα κοινό είναι το μέσο πραγμάτωσης της ιδέας του αστικού δικαίου στην καθεμία από τις κατηγορίες αυτές. Τούτο επιβάλλει την διάκριση της δικαιοπραξίας από κάθε κατηγορία των «λοιπών πράξεων δικαίου» χωριστά: την οιονεί δικαιοπραξία, την υλική πράξη και την δικαιοπρακτική παράλειψη.

ββ) *Οριοθέτηση από την οιονεί δικαιοπραξία:*³: (i) *Ορισμός και περιπτώσεις οιονεί δικαιοπραξιών:* Οιονεί δικαιοπραξία είναι η δίκαιη (θεμιτή) πράξη και μάλιστα η δήλωση, που ενσωματώνει εξωτερικήυση ή καλύτερα ανακοίνωση ψυχικού συμβάντος: βουλήσεως, παραστάσεως ή συναισθήματος και επάγεται έννομες συνέπειες εκ του νόμου, ανεξαρτήτως υπάρξεως βουλήσεως κατευθυνόμενης στην πρόκληση των συνεπειών αυτών.

Από τον ορισμό αυτόν προκύπτει ότι: α) Η οιονεί δικαιοπραξία είναι δήλωση, με την οποία ανακοινώνεται ψυχικό συμβάν, που μπορεί να συνίσταται σε βούληση, σε παράσταση ή σε συναίσθημα. Έτσι

¹ Για την ανάλυση του ανωτέρου ορισμού της δικαιοπραξίας ως έννοιας βάρθους (άρ. 1) και ως έννοιας πλάτους (άρ. 2), καθώς και για την ιστορική και μεθοδολογική διάσταση αυτού του ορισμού βλ. *Καράση*, ΓενΑρχΑσΔ – Δικαιοπραξία Ι, 1996, αρ. Α 1-Β 18 (με την εκεί βιβλιογραφία και τις παραπομπές). Συμπληρωματικά: *Γεωργιάδης*, § 28 αρ. 1-4· *Λαδάς* ΙΙ, § 31 αρ. 19-25· *Παπαστερίου/Κλαβανίδου*, § 2.

² Βλ. *Καράση*, ό.π., αρ. Β 20-23 (με βιβλιογραφία και παραπομπές). Συμπληρωματικά: *Λαδάς*, § 31 αρ. 1-18· *Παπαστερίου-Κλαβανίδου*, § 1.

³ Βλ. *Καράση*, ό.π., αρ. Β 24-44 (με βιβλιογραφία και παραπομπές). Συμπληρωματικά: *Γεωργιάδης*, § 28 αρ. 31-37· *Λαδάς* ΙΙ, § 31 αρ. 49-57· *Παπαστερίου/Κλαβανίδου*, § 3 αρ. 4-10 και § 4 αρ. 2, 5-6· *Φίλιος*, § 145 Α· *Larenz/Wolf*⁹, § 22 ΙΙΙ, 1 (αρ. 14-19)· *Medicus*, AllgT⁹, § 18 ΙΙΙ (αρ. 195-201)· *Bork*, AllgT³, § 12 ΙΙ (αρ. 412-421)· *Ulriki*, Geschäftsähnliche Handlungen, NJW 2003, 2053 επ.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις στα άρθρα 127-200

η οιονεί δικαιοπραξία εμφανίζεται ως ανακοίνωση βουλήσεως, ως ανακοίνωση παραστάσεως και ως ανακοίνωση συναισθήματος. Η τριπλή αυτή μορφή εμφανίσεως της οιονεί δικαιοπραξίας ανταποκρίνεται στην διάκριση του ψυχικού φαινομένου στο βουλητικό, το γνωστικό και το θυμικό, τα οποία υπάρχουν, το μεν βουλητικό στην ανακοίνωση βουλήσεως, το γνωστικό στην ανακοίνωση παραστάσεως και το θυμικό στην ανακοίνωση συναισθήματος. Και β) η ανακοίνωση βουλήσεως, παραστάσεως ή συναισθήματος επάγεται έννομες συνέπειες εκ του νόμου, ανεξάρτητα από την ύπαρξη βουλήσεως που κατευθύνεται τυχόν και αυτή στην πρόκληση των συνεπειών αυτών. Από τις εν λόγω τρεις μορφές εμφανίσεως της οιονεί δικαιοπραξίας σημαντικότερες είναι οι δύο πρώτες, δηλαδή οι ανακοινώσεις βουλήσεως και ανακοινώσεις παραστάσεως· ανακοίνωση συναισθήματος περιέχει κυρίως η συγγνώμη (ΑΚ 510 § 1, 1844, 1861), αλλά π.χ. και η ανάκληση ισχυρισμών προσβλητικών της τιμής (πρβλ. ΑΚ 59 εδ. 2). Ειδικότερα:

- 5 *Ανακοίνωση βουλήσεως* είναι η πράξη (δήλωση) με την οποία ανακοινώνεται η βούληση του προσώπου προς επέλευση ορισμένου πραγματικού (και όχι κατ' ανάγκην έννομου) αποτελέσματος (το έννομο αποτέλεσμα, το οποίο ούτως ή άλλως επέρχεται, πηγάζει αμέσως από τον νόμο και όχι από την βούληση του δηλούντος και συνεπώς δεν μπορεί να αποκλεισθεί ή να τροποποιηθεί από τον δηλούντα). Εδώ ανήκουν οι δηλώσεις εκείνες που αποσκοπούν στην πραγμάτωση ή την διαφύλαξη ενός δικαιώματος μέσω επενέργειας στην συμπεριφορά του αντισυμβαλλομένου.

Τέτοιες δηλώσεις είναι: 1) *Προσκλήσεις* προς τον αντισυμβαλλόμενο για πράξη ή παράλειψη όπως ιδίως –πρόκειται για την τυπικότερη περίπτωση οιονεί δικαιοπραξίας– η όχληση (ΑΚ 340). Το περιεχόμενο της δηλώσεως του οχλούντος δανειστή κατευθύνεται εν πάση περιπτώσει μόνον σε ένα πραγματικό αποτέλεσμα, που είναι η εκ μέρους του οφειλέτη εκπλήρωση της παροχής, και όχι κατ' ανάγκην και σε ένα έννομο αποτέλεσμα, την υπερημερία του οφειλέτη, που επέρχεται εκ του νόμου, ως συνέπεια της οχλήσεως σε περίπτωση μη εκπληρώσεως της παροχής, ανεξάρτητα αν η βούληση του οχλούντος κατευθύνεται ή όχι και στην πρόκληση του αποτελέσματος αυτού. Το ίδιο συμβαίνει και με πολυάριθμες άλλες προσκλήσεις, τις οποίες ο νόμος για την περίπτωση μη τηρήσεώς τους εφοδιάζει με έννομες συνέπειες· όπως π.χ. με την πρόσκληση του οφειλέτη προς τον δανειστή να αποδεχθεί την μερική εκπλήρωση της παροχής (ΑΚ 337) ή να λάβει την οφειλόμενη καθυστερημένη παροχή (ΑΚ 343 § 2) κλπ. 2) *Αρνήσεις* και *εναντίσεις*, όπως η δήλωση του οφειλέτη ότι δεν θέλει να εκπληρώσει, ή η δήλωση του δανειστή ότι δεν θέλει να αποδεχθεί την παροχή (ΑΚ 349 και 350), η άρνηση να παρασχεθεί η απαιτούμενη για το κύρος ορισμένων δικαιοπραξιών συναίνεση (ΑΚ 1352 και 1708 § 2), η εναντίωση του εκμισθωτή στην συνεχιζόμενη, παρά την λήξη της μισθώσεως, χρήση του μισθίου από τον μισθωτή (ΑΚ 611) κλπ. 3) *Διαμαρτυρίες*, όπως εκείνη του εκμισθωτή στον μισθωτή για κακή χρήση του μισθίου. 4) Η *δήλωση επιλογής*, με την οποία επέρχεται απλοποίηση της διαζευκτικής ενοχής (ΑΚ 306) ή μετατροπή της ενοχής γένους σε ενοχή είδους, όταν το δικαίωμα επιλογής το έχει ο δανειστής. 5) Η συναίνεση του παθόντος.

- 6 *Ανακοίνωση παραστάσεως* είναι η πράξη με την οποία απλώς ανακοινώνεται (γνωστοποιείται) σε άλλον ορισμένη παράσταση του υποκειμένου για κάποιο γεγονός παρελθόν, παρόν ή και μέλλον, χωρίς να εκφράζεται η επιθυμία να επέλθει κάποιο (πραγματικό ή έννομο) αποτέλεσμα. Οι εν λόγω πράξεις μπορούν να καταταχθούν σε δύο κατηγορίες: σε πράξεις με τις οποίες εξωτερικεύεται πεποίθηση ή πίστη σε κάποιο γεγονός, και σε πράξεις με τις οποίες εξωτερικεύεται παράσταση και οι οποίες γίνονται με σκοπό να προκαλέσουν την ίδια παράσταση σε άλλο πρόσωπο.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν π.χ. η αναγνώριση της αξιώσεως κατ' ΑΚ 260, η αναγνώριση ακυρώσιμου γάμου κατ' ΑΚ 1374 § 2 και 1375 § 2, η εκούσια αναγνώριση κατ' ΑΚ 1475, η αναγνώριση της πατρότητας κατ' ΑΚ 1471 § 1.

Στην δεύτερη κατηγορία εμπίπτουν αφ' ενός οι αναγγελίες (γνωστοποιήσεις, ανακοινώσεις, ειδοποιήσεις) και αφ' έτερου οι παροχές πληροφοριών, που πηγάζουν από σχετική υποχρέωση στα πλαίσια έννομης και ιδίως ενοχικής σχέσεως. Στις αγγελίες συγκαταλέγονται π.χ. η αναγγελία της εκχωρήσεως, με την οποία κατ' ΑΚ 460 ο εκδοχέας αποκτά δικαιώματα έναντι του οφειλέτη κλπ. εκ του νόμου, ανεξαρτήτως αν ο αναγγέλλας απέβλεπε ή όχι σε τούτο· η αναγγελία των δανειστών, με την οποία διακόπτεται η παραγραφή (ΑΚ 264)· η γνωστοποίηση της παύσεως της πληρεξουσιότητας (ΑΚ 225), η ειδοποίηση για την καθυστέρηση της αποδοχής (ΑΚ 190) κλπ. Στις πληροφορίες συναριθμούνται π.χ. πληροφορίες προς τον εκδοχέα, αναγκαίες για την ενάσκηση της αξιώσεως που του μεταβιβάσθηκε (ΑΚ 456), πληροφορίες προς τον αγοραστή για τις νομικές σχέσεις του αντικειμένου της πωλήσεως (ΑΚ 519) κλπ.

- 7 (ii) *Διάκριση από την δικαιοπραξία*: Η οιονεί δικαιοπραξία ομοιάζει με την δικαιοπραξία κατά το ότι

αποτελεί και αυτή εξωτερίκευση ψυχικού ενεργήματος και προκαλεί –όπως εκείνη– έννομες συνέπειες. Ενώ όμως η δικαιοπραξία αποτελεί κατά τον νόμο πράξη αυτοκαθορισμού του δηλούντος και κατευθύνεται εξ ορισμού στην παραγωγή ορισμένου έννομου αποτελέσματος, το οποίο επέρχεται ακριβώς διότι είναι ηθελημένο, η οιονεί δικαιοπραξία επισύρει έννομες συνέπειες απ' ευθείας εκ του νόμου, ανεξάρτητα αν ο δηλών απέβλεψε σε αυτές. Εν τούτοις η οιονεί δικαιοπραξία είναι στενά συγγενής με την δικαιοπραξία, γιατί στην πραγματικότητα επιχειρείται –ναί μεν όχι απαραίτητως, αλλά πάντως συνήθως– με την συνείδηση των οικείων έννομων συνεπειών ή συχνά με την πρόθεση της παράγωγής τους. Σε πολλές δε περιπτώσεις επιχειρείται και σε στενή σχέση με κάποια δικαιοπραξία.

(iii) *Νομική σημασία της διακρίσεως:* Το πρακτικό πρόβλημα είναι αν και σε ποια έκταση ευρίσκουν εφαρμογή οι διατάξεις που ρυθμίζουν την δικαιοπραξία και στην οιονεί δικαιοπραξία. Η συγγενής προς την δικαιοπραξία σύσταση και λειτουργία της τελευταίας δικαιολογεί την ανάλογη εφαρμογή σε αυτή ευάριθμων δικαιοπρακτικών διατάξεων. Η έκταση όμως της εφαρμογής ποικίλλει από ομάδα σε ομάδα περιπτώσεων και εξαρτάται εκάστοτε από την έκταση της τελολογικής ομοιότητας της κάθε ομάδας με την δικαιοπραξία. Κατά την κρατούσα και ορθή γνώμη, τον κανόνα αποτελεί η ανάλογη εφαρμογή, η οποία όμως ποτέ δεν πρέπει να επιχειρείται σχηματικά, αλλά πάντοτε να εξετάζεται για κάθε ομάδα περιπτώσεων και ομάδα διατάξεων, αν οι προϋποθέσεις της αναλογίας είναι δεδομένες. Έτσι ορθώς γίνεται δεκτό ότι κατ' αρχήν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις περί δικαιοπρακτικής ικανότητας (ΑΚ 127 επ.), περιελεύσεως της δηλώσεως (ΑΚ 167 επ.), τύπου (ΑΚ 158), ερμηνείας (ΑΚ 173, 200), ελαττωμάτων της βουλήσεως (ΑΚ 140 επ.), ακυρότητας (ΑΚ 174, 178), ελλείψεως εξουσίας διαθέσεως (ΑΚ 175 επ.), αντιπροσωπεύσεως (ΑΚ 211 επ.), όχι όμως και οι περί αιρέσεως και προθεσμίας (ΑΚ 201 επ., 210).

γγ) *Οριοθέτηση από την υλική πράξη⁴:* (i) *Ορισμός και διάκριση από οιονεί δικαιοπραξία, δικαιοπραξία και απλή υλική ενέργεια:* Υλική πράξη και μάλιστα υλική νομική πράξη είναι η δίκαιη (θεμιτή) εκείνη πράξη που, χωρίς να αποτελεί δήλωση (δηλαδή να επιχειρείται με πρόθεση γνωστοποιήσεως), αποβλέπει στην παραγωγή ενός πραγματικού (υλικού) αποτελέσματος, στο οποίο ο νόμος προσδίδει έννομες συνέπειες ανεξαρτήτως της προθέσεως του πράττοντος.

Η υλική πράξη ομοιάζει με την οιονεί δικαιοπραξία κατά το ότι συνεπάγεται –όπως και εκείνη– έννομες συνέπειες ανεξαρτήτως της βουλήσεως του πράττοντος, η οποία κατευθύνεται απλώς στην πρόκληση πραγματικού αποτελέσματος· διαφέρει όμως από εκείνη, διότι δεν αποτελεί δήλωση, αφού δεν έχει γνωστοποιητικό χαρακτήρα. Τούτο ταυτόχρονα σημαίνει ότι η υλική πράξη βρίσκεται σε μεγαλύτερη εννοιολογική απόσταση από την δικαιοπραξία από ό,τι η οιονεί δικαιοπραξία. Πάντως η υλική πράξη είναι ακριβώς πράξη υπό την γενική έννοια. Αρα προϋποθέτει εξ ορισμού και την ύπαρξη βουλήσεως, βουλήσεως πράξεως. Αν έτσι από μία υλική ανθρώπινη ενέργεια λείπει το εκούσιο βουλητικό στοιχείο, δεν θα πρόκειται για υλική πράξη υπό την εδώ έννοια, αλλά για απλή ανθρώπινη υλική ενέργεια, που εξομοιώνεται με φυσικό γεγονός και ανήκει (εφ' όσον επάγεται έννομες συνέπειες) στην τάξη των απλών φυσικών γεγονότων.

(ii) *Περιπτώσεις:* Υλικές πράξεις αποτελούν π.χ. η κτήση της (εκούσιας) κατοικίας (ΑΚ 51), η πρωτότυπη κτήση της νομής (ΑΚ 974), η υλική παράδοση της νομής (ΑΚ 976 εδ. 1), η διοίκηση αλλότριων (ΑΚ 730), η πραγματική προσφορά της παροχής στον δανειστή (ΑΚ 349) κλπ. Αντιθέτως, απλές υλικές ενέργειες (κατά την προεκτεθείσα έννοια) αποτελούν π.χ. η κτήση της κατοχής, η ειδοποιία (ΑΚ 1061), η εύρεση απολωλότες (ΑΚ 1081), η σύνθεση πνευματικού έργου κλπ.

(iii) *Νομική σημασία της διακρίσεως:* Στις υλικές πράξεις ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων περί δικαιοπραξίας δεν χωρεί· π.χ. δεν είναι δυνατή ακυρότητα ή ακυρωσία (ΑΚ 140 επ.) της υλικής πράξεως ή επιχείρηση αυτής μέσω αντιπροσώπου ή επιχείρηση υπό αίρεση ή προθεσμία. Το ίδιο ισχύει –κατά μείζονα λόγο– και για τις απλές υλικές ενέργειες.

Η διάκριση των υλικών πράξεων από τις απλές υλικές ενέργειες εκδηλώνεται μάλλον μόνον στην θεμελίωση των έννομων συνεπειών. Οι απλές υλικές ενέργειες παράγουν έννομες συνέπειες, παρ' όλο που λείπει από αυτές η βούληση πράξεως· π.χ. και ο πεντάχρονος που βρίσκει στον δρόμο ένα χαμένο παιγνίδι, μπορεί να γίνει κύριος του απολωλότες (ΑΚ 1088). Αντιθέτως, οι υλικές πράξεις παράγουν έννομες συνέπειες, επειδή περιέχουν βούληση πράξεως. Έτσι η κτήση της κατοικίας (ΑΚ 51) ή η πρωτότυπη κτήση της νομής (ΑΚ 974) προϋποθέτει εκτός από το *corpus* και τον *animus*· η υλική παράδο-

⁴ Βλ. *Καράσης*, ό.π., αρ. Β 45-53 (με βιβλιογραφία και παραπομπές). Συμπληρωματικά: *Γεωργιάδης*, § 28 αρ. 38-39· *Λαδάς* II, § 31 αρ. 58-63· *Παπαστερίου/Κλαβανίδου*, § 3 αρ. 11-14 και § 4 αρ. 3, 5, 7· *Φίλιος*, § 145 Β· *Larenz/Wolf*⁹, ό.π., § 22 III, 2 (αρ. 20-23)· *Medicus*, ό.π., αρ. 196· *Bork*, ό.π., αρ. 407-411.